

אם צריך לעשות פרוזבול באלול (תשס"ז) - שיעור 673

I. אם צריך לעשות פרוזבול ערב שנת השמיטה בכדי שיוכל לתבוע חובו לאחר כך

(א) **מקור הענין - עיין בדברים (ט"ו - ה) ובגיטין (ל"ו)** דבשני שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת הקרקע שהיא רק בא"י ואחת שמיטת כספים שהיא נוהגת בכל מקום ושהיא חובת הגוף דעת הרמב"ם דשמיטת הקרקע גם בזמנינו היא מן התורה (שמיטה ז) אמנם דעת הירושלמי ורוב הפוסקים דהיא רק מדרבנן אמנם שמיטת כספים היא מן התורה אפילו בזמנינו (רמב"ן ועיטור) ודעת רוב הפוסקים היא מדרבנן לזכר בעלמא (רש"י ר"ת ור"י) וי"א דרק במקומות הקרובים לא"י תיקנו וי"א דשמיטת כספים אינה נוהגת בזמנינו דומה ליובל (הר"ם והרא"ד) וכ"כ הרמ"א (ח"מ ס"ז - י"ח) ועיין באג"מ (ח"מ ז - ט"ו) ובשו"ת יחיה דעת (ז - ס"ז) ובחלקת יעקב (ג - קמ"ג)

(ב) **כתיבת פרוזבול - תקנת הלל הזקן** היתה שאף אם לא ימסור שטרותיו לבית דין ורק שהמלוה יאמר מוסרני לכם פלוני ופלוני ופלוני הדיינים וכותבים הפרוזבול (דהיינו תקנה) לא קרינן "לא יגוש" וככבר גבוי בית דין ותיקנו מפני שראו שנמנעו העם מלהלות זה לזה מדאגתם שלא נשמטו שביעית ועוברים על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל... (שו"ת יחיה דעת ז - ס"ז) והפרוזבול מועיל לעוקר דין תורה משום שב ואל תעשה (כתקיעת שופר בשבת) או משום הפקר בית דין הפקר אם שמיטת כספים דרבנן

(ג) **כתיבת הפרוזבול סוף שנת שישיית או שביעית - עיין בהרא"ש** (גיטין פרק ז י"ח - כ) שהביא התוספתא דאע"פ שהשביעית אינה משמטת אלא בסופה מ"מ הלאו דלא יגוש את רעהו נוהג בשנת השביעית וכן דעת העיטור ורבינו ירוחם והטור וכ"כ רבי אברהם בן עזרא (דרכים ט"ו - ה) וכן דעת הרשב"ץ וכן פסק הגר"ז (הלכות הלואה סימן ל"ו) ועיין בספר שמיטה כהלכתה (דף ק"ח) שצריך לכתוב ב' פעמים פרוזבול בסוף שישיית ושביעית ועוד לדעת הגר"א (ח"מ ס"ז) יש לצרף שיטת רש"י (ט"ז ט) ששנת השמיטה קודמת שנה מהחשבון שלנו אמנם לענין עיקר חובת שמיטת קרקע אין לחוש לכך

(ד) **איברא עיין בקרבן נתנאל** על הרא"ש שהביא הרמב"ן דכותבין פרוזבול רק בסוף השביעית ולכאורה היא גמרא מפורשת (ערכין כ"ה:) כנגד הרא"ש דהשביעית אינה משמטת אלא בסופה שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמיטה אמנם יש לתרץ דמקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וזה בסוף השנה הששית ועיין באג"מ (ח"מ ז - ט"ו) ושם כתב דאנו פסקינן כהראב"ד וכהרמ"א וסעייתם דאין נוהגין שמיטת כספים בזמנינו כלל והיא רק מדת חסידות שנהגו לכתוב במדינת ליטא וכ"כ הערוך השלחן (ח"מ ס"ז - י) דבלא תקנת פרוזבול לא היו מתקנים עצם השמיטת כספים שיביא לעבור על הלאו דלא יגוש ועל הלאו דבליעל ומ"מ בחודש אלול אפשר דיש ענין להחמיר כמו שמחמירים בכמה חומרות (ד"ע) והמקל לא הפסיד

II. דינים הנוגעים לפרוזבול

(א) **בחידושי הרמב"ן** (חולין ז:) כתב שצריך המלוה לבוא לבית דין ולמסור דבריו בפניהם אמנם דעת המרדכי בגיטין (פרק השולח שט"ט) דאין צריך בית דין אלא בפני עדים בלבד וכ"כ השו"ע (ח"מ ס"ז - כ"ה) והמקור לזה הוא מהירושלמי דאפילו הם נתונים ברומי דהיינו הדיינים (להמרדכי) ולהחולקין דהיינו השטרות נתונים ברומי וצריך בית דין דוקא (שו"ת יחיה דעת ז - ס"ז)

(ב) **המלוה את חבירו וקבע לו זמן הפרעון אחר שביעית** אינה משמטת דבשביעית לא קרינן ביה לא יגוש כיון שעדיין לא הגיע הזמן (שו"ע ח"מ ס"ז - י וערוך השלחן ו)

(ג) **המלוה לחבירו והתנה עמו שלא ישמט זה החוב בשביעית** תנאי קיים אבל אם אמר ע"מ ששביעית לא תשמטנו דמשמע שדין שמיטה לא יחול עליו אינו כלום (שו"ע ז) ולכן אין נוהגין בכמה מקומות בהשמטת שביעית דכיון שהמנהג אצל כולם לגבות אחר שביעית בלא פרוזבול הוי כאלו התנו כן מפורש ע"מ שלא ישמט בשביעית (עה"ש שס)

(ד) **חזר המלוה והלוה בסתם לאחרים** לכתוב פרוזבול אין צריך לכתוב פרוזבול אחר כי מאחר שסתם הלוואה שלשים יום ולא קרינן לא יגוש והוי כי קבע זמן לעשר שנים (שס)

(ה) מי שהלוה לבחור לכאורה אין מועיל פרוזבול דאין כותבין פרוזבול אלא על קרקע (שו"ע כ"ג) ולכן צריך ליזהר לפני שכותב לזכות לקטן ע"י אחר קרקע כל שהוא (שמיטה כהלכתה דף ק"ג)

(ו) נשאר ממון ביד אחד משותפים אינו משמט דהממון אינו מלוה (שו"ע ד)

(ז) הקפת בחנות (credit) אינה משמט ואם זקוף עליו במלוה משמט (שו"ע י"ד)

(ח) וכן שכר שכיר אינו משמט ולכן אין צריך פרוזבול (שו"ע ט"ו)

(ט) דברים בעל פה מהני לפני בית דין ואין צריך פרוזבול (שו"ע כ)

(י) חמשה שלוו מאחד די לו בפרוזבול אחד (שו"ע כ"ו)

(יא) חמשה מלוים שלוו אחד צריך כל אחד פרוזבול (שו"ע כ"ז)

(יב) המנהל הכללי של הבנק די שיעשה פרוזבול אחד להבנק וכן יכול למנות שליח במקומו שיעשה פרוזבול להבנק וה"ה mortgage company וכדומה

(יג) מי שחייב לקופת הצדקה חייב לשלם חובו גם לאחר שנת השמיטה שבית דין כמופקד על קופת הצדקה לגבות חובותיהם (יחזק דעת ד - ס"ד) וה"ה לקופת גמילות חסדים דאין צריכין פרוזבול ומקור הדין היא גמרא (גיטין ל"ז) דיתומים אינם צריכים פרוזבול שב"ד אביהם של יתומים הם (שו"ע כ"ח)

(יד) מותר לכתוב פרוזבול בלילה וכן אם המלוה או הלוה קרובים להדיינים שנזכר שם בפרוזבול אין בכך כלום שאין זה נחשב כמו דין אלא הוא כקנין בעלמא שכשר בלילה ובקרובים (יחזק דעת ד - ס"ד)

(טו) אם בשעת הלואה נתן הלוה טשעק שלו על זמן דאחר השמיטה הוא כקביעת זמן ונחשב כתשלומין ואין צריך פרוזבול (אג"מ חו"מ ז - ט"ו)

(טז) שכח לעשות פרוזבול - עיין באג"מ (חו"מ ז - ט"ו) דאם הלוה אינו מחזיר הוא עול מצדו דאין רוח חכמים נוחה הימנו דרק במקומות הקרובים לא"י תקנו שמיטת כספים וכהראב"ד שכתב דרק ממדת חסידות נהגו אלו שכתבו פרוזבול וכ"כ הרמ"א (ס"ז - ח) דאין שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה וכ"כ הערוך השלחן (ס"ז - י) דכיון דאין כח בדייני ישראל לגבות אין תועלת בפרוזבול ובלא תקנת פרוזבול לא היו מתקנים עצם השמטת כספים לעבור על הלאו דבליעל (הג"ל) מ"מ יראי שמים צריך לכתבו ואם הלוה לא רוצה לשלם יכול המלוה למעבד תפיסה ומסתבר דגם בערכות של גוים יכול לילך

(יז) כשאחד תובע את חבירו לדין תורה אין התובע מחויב להגיד להנתבע פרטי הדברים (אג"מ ע)

III. בדיקת תפילין באלול האם היא חובה או אינה אלא מנהג חסידות -

עיין בשו"ע (ל"ט - י) תפילין שהוחזקו בכשרות אינם צריכים בדיקה לעולם ואם אינו מניחן אלא לפרקים צריכים בדיקה פעמים בשבוע מ"מ נכון לבדקן מפני שמתקלקלין מפני הזיעה וכ"כ הרמב"ם (תפילין ז - י"ח) ועיין בירושלמי (עירובין י - י"ח) אמנם המטה אפרים (תקפ"ח - י) ובקיצור שו"ע (קכ"ח - ג) כתבו שראוי להחמיר ולבדקן בימי אלול ועיין עוד בערוך השלחן (ל"ט - י) דבזמנינו הדיו שלנו נקפצים מעל הקלף ולכן האידנא מדינא צריכים לבדוק אותם באיזה זמן ועיין בשו"ת יחזק דעת (ח - מ"ט) דהיא רק מנהג חסידות להחמיר לבדקן בכל שנה בחודש אלול

IV. אם יש מקום להתומרא להסתכל במראה שהתפלה של ראש באמצע -

עיין בשו"ת דברי חיים (ז - י) שהוא מעשה בורות ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (י"ג - ו) שהביא דברי האדמו"ר מסאטמאר דאילו היה איזה דעת מהם שיש צורך להסתכל במראה בשעת הנחת תפילין לצמצם המקום היו מתקנים בביהכ"נ מראה לצורך תפילין והעושה מנהג נגד כל גדולי ישראל בכל העולם בודאי מנהג בורות הוא ועיין שם שהביא מעשה בהרשב"ם שהיה שפל עינים ורצה לעלות בקרון ע"ש